[illegible]

[illegible] वैभव

The Splendor of Seven Hills

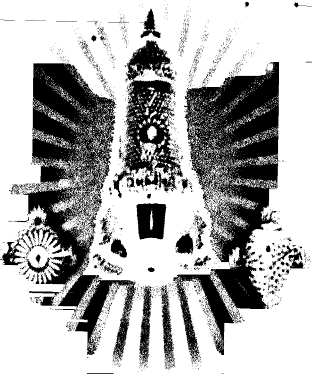

Tirumala Tirupati Devasthanams
Tirupati

సప్తగిరి వైభవము

सप्तगिरि वैभव

The Splendor of Seven Hills

మాస్టర్ కె. పార్వతీ కుమార్

मास्टर के पार्वती कुमार

Master K. PARVATHI KUMAR

Tirumala Tirupati Devasthanams

Tirupati

SAPTHAGIRI VAIBHAVAM in Telugu, Hindi and English

By

K. Parvathi Kumar

T.T.D. Religious Publications Series No. 782

© All Rights Reserved

First Edition : 2008

Copies : 2,000

Published by
K.V. Ramanachary, I.A.S.,
Executive Officer,
Tirumala Tirupati Devasthanams,
Tirupati - 517 501.

Printed at
Tirumala Tirupati Devasthanams Press,
Tirupati.

ముందుమాట

ఈ సప్తగిరి వైభవమును శ్రీ పార్వతీ కుమార్ గారు 1988వ సం॥ జనవరి 27వ తేదీన సప్తగిరులను ఆరోహణముచేయు పాశ్చాత్య బృందమునకు వివరించినారు. వారి అనుయాయు లైన పాశ్చాత్యబృందము శ్రీ పార్వతీకుమార్ గారి బోధనను పదిలపరిచిరి. కాలినడకన సప్తగిరులను ఆరోహణ చేయువారికి ఈ చిన్ని పుస్తకమును తెనిగించి అంకితము గావించు చున్నాము. తెనుగున వాని వివరణము ఆంగ్ల బోధనముకన్న విశిష్టముగ నున్నది.

సప్తగిరి వైభవము

తిరుపతి ఆధ్యాత్మిక సంపత్తితో కూడిన ఒక దివ్యక్షేత్రం. తిరుమల అను పదం తమిళపదం. "తిరు" అనగా "శ్రీ", "మల" అనగా "కొండ". కావున తిరుమల యనగా "శ్రీ" తత్త్వంతో కూడిన పర్వతము అని అర్థం. శ్రీ పర్వతము నందు వెలసిన దైవం "శ్రీపతి". శ్రీపతినే తమిళులు "తిరుపతి" యని పిలుతురు. శ్రీ పర్వతశ్రేణి యందు వెలసిన శ్రీపతియే వేంకటేశ్వరుడు. వేంకటేశ్వరు దనగా పాపములను హరించు వాడని యర్థం. కలియుగమందలి మానవులను వారి పాపముల నుండి రక్షించు కలియుగ దైవం.

"శ్రీ" అను పదమునకు త్రిమూర్త్యాత్మకమగు వెలుగుయని అర్థం. దానినే వేదమున అదితి యని, గాయత్రి యని, సావిత్రి యని పేర్కొనిరి. ఇచ్ఛా, జ్ఞాన, క్రియా శక్తులగు పార్వతి, లక్ష్మి, సరస్వతుల సమాహార స్వరూపమే "శ్రీ". ఆమెయే మూల ప్రకృతి. ఆమె నుండి ఉద్భవించు త్రిగుణముల నుండి ఏడు లోకము లుద్భవించుచున్నవి. అట్టి వెలుగుకు ఆధారభూతమగు పరమాత్మయే "శ్రీపతి". అతని అనుగ్రహమున మన కందించు శ్రీ తత్త్వమే తిరుపతి కొండలు.

ఆంధ్రుల పుణ్యమేమియో తెలియదు గాని, వారి రాష్ట్రమున "శ్రీ" శైలమను మరియొక పుణ్యక్షేత్రము గూడ

యున్నది. అచట అష్టాదశ శక్తిపీఠములోని భ్రమరాంబాదేవి 'శ్రీచక్రరాజ నిలయం'గా విరాజిల్లుచున్నది. ద్వాదశ జ్యోతిర్లింగ ములలోని మల్లికార్జున జ్యోతిర్లింగము గూడ వెలసియున్నది. అచట పర్వతశ్రేణి కూడ "శ్రీ" తత్త్వం ప్రసరింప జేయుచున్నది.

పరతత్త్వం లేక పరమాత్మ అవ్యక్తుడు. తర్కమున కతీతుడు. అనిర్వచనీయుడు. మాటలకు, వర్ణనలకు అందని వాడు, అద్వైతుడు. బ్రహ్మాదిదులు కూడ అతనియందు తాదాత్మ్యము పొందగలరే గాని అతని నెరుగలేరు. అతనిని చూచుట యనగా అతని వెలుగును దర్శించుటయే. వెలుగునే దైవమందురు. అట్టి దైవమే "శ్రీ". ఆమె ఆయనను ధరించి యుండుట చేత వెలుగుగ గోచరించుచున్నది. ఉదాహరణకు కనబడని, అంతటా వ్యాపించి యున్న విద్యుత్తు పరమాత్మ కాగా, అట్టి విద్యుత్తు ఆధారముగ ఏర్పడు వెలుగు శ్రీ యగుచున్నది. కనబడునది వెలుగు. దాని కాధారముగ యుండునది విద్యుత్తు.

అట్టి వెలుగు త్రిగుణాత్మకముగ సృష్టి నిర్మాణము చేయు నప్పుడు త్రిమూర్తులు, త్రిశక్తులు, త్రిగుణములుగ ఏర్పడును. వారే వరుసగ బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులుగను, త్రిశక్తులుగ సరస్వతి లక్ష్మి పార్వతులుగను లేక (ఇచ్ఛా, జ్ఞాన, క్రియాశక్తులు) రజస్సు, సత్త్వము తమస్సులను గుణములుగ ఏర్పడుచున్నవి. త్రిమూర్తులు త్రిశక్తులను, త్రిగుణములను ఆధారము చేసుకొని సప్తలోకములను నిర్మాణము చేయుచున్నారు. సప్తావరణములతో

కూడినదియే సృష్టి. అవి త్రిగుణము లాధారముగ ఏర్పడుటచే పురుషసూక్తమున "సప్తాస్యాసన్ పరిధయః త్రిసప్తః సమిధకృతాః" అని చెప్పబడినది.

సప్తలోకములకు మూలము "శ్రీ". శ్రీకి మూలము "శ్రీపతి".

ఇట్టి సృష్టి నిర్మాణక్రమము ఏడుకొండల శ్రీనివాసుని పుణ్యక్షేత్రము నందు సమన్వయింపబడినది.

ఏడుకొండలును ఏడు లోకములకు ప్రతీక. అటుపైన శ్రీనివాసు దుండెడి ప్రదేశము శ్రీగిరి (తిరుమల). ఆమెకాధార భూతుడైన శ్రీపతి లేక శ్రీనివాసుడు "శ్రీ వేంకటేశ్వరుడు". ఇట్లు సహజముగ సృష్టినిర్మాణముతో సమన్వయింపబడుట వలన తిరుపతి దేవస్థానము సృష్టికి ప్రతీకయై, వైభవోపేతమై అద్వితీయ మగు పుణ్యక్షేత్రముగ విరాజిల్లుచున్నది. ఇది ఋషి ధర్మము.

కాలి నడకన ఏడుకొండలను ఆరోహణ చేయు సంకల్పము దివ్యము. అట్టి సంకల్పము దైవానుగ్రహ కారణమున ఏర్పడు చుండును. ఏడుకొండలను అధిరోహించుట ఏడు లోకములను దాటుట. అటుపై తిరుమల ప్రవేశం; శ్రీపతి దర్శనం.

సృష్టి నిర్మాణం వలెనే మానవదేహ నిర్మాణం జరిగినది. సప్తధాతువులతో కూడిన మానవ శరీరమున సప్తలోకము లున్నవి. "శ్రీ" యున్నది. "శ్రీపతి" యున్నాడు. కాలి నడకన పయనించు యాత్రికుడు తనయందు, తాను యాత్రచేయు ఏడుకొండల యందు ఈ దర్శనం చేసుకొనుట ఉత్తమ మార్గం.

ఏడుకొండలలో మొదటి కొండ చాల ఎత్తైనది. దీని నధిరోహించుట శ్రమతో కూడిన విషయం. శ్రమ తెలియ కుండుటకై దైవ నామమును హృదయమున స్మరించుచూ అధిరోహించుట శ్రేయోదాయకము. అందులకే ప్రారంభమున అలిపిరిలో శ్రీవారి పాద దర్శనము. దైవ పాదములను నడినెత్తిపై నిడుకొని మూడుసార్లు ప్రదక్షిణ చేసి, శ్రీపతి పాదములకు హారతిచ్చి, "గోవింద" నామమును హృదయమున పదిల పరచుకొని కొండనెక్కుట ప్రారంభింపవలెను.

మొదటి కొండ భౌతిక లోకమునకు ప్రతీక. భౌతిక లోకమున సామాన్యముగ మానవులకు బంధములు హెచ్చు. కుటుంబము, బంధువులు, మిత్రులు, శత్రువులు, వృత్తి వుద్యోగ వ్యాపారములు, స్థిరచరాస్తులు మానవుని బంధించుచునే యుండును. ఈ సమస్తము నందును నామస్మరణము ఆధార ముగ దైవమును దర్శించుట నేర్వవలెను. భార్యాబిడ్డలు, బంధు మిత్రులు, ఆస్తిపాస్తు లన్నిటి రూపమున దైవమే యున్నాడని భావించుటయే నిజమగు స్మరణ. ఇట్టి స్మరణయందున్న వారికి భౌతిక జీవనము బంధించదు. లేనివారికి భౌతిక బంధనము లుండును. ఇది మొదటి కొండ. అధిరోహించుట కష్టతరము.

రెండవ కొండ మనయందలి ప్రాణమయ కోశములకు సంబంధించినది. ప్రాణమయ కోశము నంటిపెట్టుకొనియే కామలోకమున్నది. మానవునియందలి కామమే అతనిని భౌతిక

మున నడిపించుచున్నది. కామము ధర్మముతో కూడియున్నచో బంధము లేదు. అట్లు కానిచో బంధ మేర్పడగలదు. కామ బంధమే మరల మరల జీవులను సంసార చక్రమున నిరంతరము త్రిప్పుచుండును. జీవుడు ఎడతెరిపి లేక జన్మలెత్తుచుండును. తరచుగ ఆవేశకావేశములకు లోనగుచుండును. కామ లోకమున ఆలోచనకన్నా ఆవేశ మెక్కువ. కామము బలీయముగ కలవారికి దైవభక్తి యందు ఆవేశ మెక్కువ. వీరి దైవారాధనము గూడ ఉన్మాదముతో కూడియుండును. మూఢత్వం కలిగియుండును. తాను నమ్మినదే దైవమందురు. తమ సిద్ధాంతమే సత్యమని, ఇతర సిద్ధాంతములు అజ్ఞాన పూరితములని ప్రచారము చేసు కొన్నచో మూఢులై, ఉన్మాదులై, ఉగ్రవాదులై యుందురు. ఇది యంతయు ఆవేశపూరితమైన కామము. దీనికి ప్రధాన కారణము విచక్షణారహితమైన కామమే.

రెండవకొండ ఆరోహణ చేయుట కుపక్రమింపగనే యాత్రికుని ఆకర్షించు తినుబండారములు, పానీయములు అగుపడును. దీక్షతో యాత్రజేయు వారలకు ఈ తినుబండార ములు, పానీయములు వర్జనీయములు. సామాన్యముగ ఇచట యాత్రికులు చతికిలబడి ఇడ్లీలు, వడలు, దోసెలు తినుచూ కాలయాపనము చేయుదురు. రుచికి లొంగుట సర్వసాధారణమే యైననూ అమితముగ భుజించుట అపాయకరము. దేహావశ్య కతను బట్టి తగు మాత్రము భుజించుట ధర్మము. "దేహమును

దుఃఖ పెట్టుచు, శుష్కింపజేయుచూ నా వద్దకు ఏతెంచువాడు నా మార్గమున నడువలేడు" యని దైవము తెలిపినాడు. కనుక, కాలయాపనము లేకుండగ తగు మాత్రము దేహావసరములను తీర్చుకొనుచూ ముందుకు సాగుట శ్రేష్ఠము. తిరుపతి కొండలలో ప్రవహించు జలమును మాత్రము గొని, సేద తీర్చుకొని ముందుకు సాగుట ఉత్తమోత్తమము. రెండవ కొండ మొదటి కొండయంత ఎత్తుగ నుండక మార్గము అనాయాసముగ నుండును. ప్రకృతి రమణీయత, చల్లని గాలులు యాత్రికులకు నూతన ప్రాణము లిచ్చును. దేహము తేలికయగును. మానవ దేహమునందు కామ ప్రవృత్తిని తగు మాత్రము ధర్మపరముగ నిర్వర్తించుచూ జీవించువానికి ప్రాణమయకోశము బలిష్ఠమగుట, దేహము తేలికయగుట జరుగును. యాత్రికునికి ఈ యనుభూతి స్పష్టముగ తెలియును.

మూడవకొండ మనోమయ కోశమునకు ప్రతీక. మనలోని మనోమయకోశము సృష్టిలోని మనోలోకము ఒకటియే. ఇది భావమయ లోకము. మనస్సు నుండి జీవ స్వభావమును బట్టి రకరకములగు భావము లుద్భవించు చుండును. మానవుని భావములకు అతని స్వభావమే వేదిక. స్వభావ మను వేదికపైన పాశవిక భావములు, మానవతా భావములు, దైవీ భావములు ఉద్భవించుటకు అవకాశమున్నది. స్వభావ సముదాయమే జీవునికి విభూతిని గాని, అభూతిని గాని కలిగించుచుండును.

దైవీ భావములు పెంపొందించుకొన్నచో విభూతి, దివ్యానుభూతి కలుగుచుండును. ఆసురీ భావములను పెంపొందించుకొన్నచో జీవితము దుఃఖముల పాలగును. అందువలన మూడవకొండ నధిరోహించు చున్నప్పుడు మనో భావములను దివ్యత్వమువైపు మళ్ళించుచూ కాలిబాటకు యిరువైపులా గల ప్రకృతియందు దైవీవిభూతిని పరికించి చూచుచుండవలెను. అట్లు చూచువానికి తిరుమల కొండలలో గల పవిత్రత గోచరించును. దివ్యత్వము గోచరించును. లేనిచో రాయీ రప్ప, చెట్టూ చేమయే గోచరించును.

మనోమయ కోశము విజ్ఞానమయ కోశమునకు దారి తీయును. అందు దైవీ విభూతులు మెండుగ నుండును. అట్టి దైవీ విభూతికి అర్హత కల్గించునది నిర్మలమగు మనస్సే. కావున నాలుగవ కొండ చేరక మునుపు మూడవ కొండయందు నడక సాగించు సమయమున దివ్యత్వమును భావన చేయుచూ మనసును నిర్మలము, పవిత్రమును గావించుకొనవలెను. దైవము కొరకు చేయు యాత్ర దివ్య భావముతోనే సాగవలెను. అది విహార యాత్ర కాదు గదా! అట్లని మనసున తీవ్రత ఏర్పరచు కొనక సంతోషముగ యాత్ర సాగింపవలెను.

నాలుగవ కొండ ప్రారంభము కాగా యాత్రికునికి అహ్లాదము కలుగజేయునట్లుగ, సాధు స్వభావము గల వన్య మృగము లగుపడును. జగద్గురువగు హనుమంతుని దర్శన మగును. నాల్గవకొండ యనగా నాల్గవ లోకము. అది మహ

ర్లోకము. అనగా బుద్ధి లోకము. మానవుని శరీరమున నాల్గవ కోశము– విజ్ఞానమయ కోశము. మనోమయ కోశము నిర్మలము గావించుకొని, దీక్షతో దైవము కొరకే యాత్ర సాగించు మానవునికి విజ్ఞానమయ కోశము వికసించును. దైవ రుచులు పెరుగు చుండగ సద్గురు దర్శనము జరుగును. నాల్గవకొండ యందు హనుమద్దర్శనము– నాల్గవదియగు విజ్ఞానమయ కోశమునందు జరుగు సద్గురు దర్శనమునకు సంకేతము. నాలుగవ కేంద్రము అనాహత కేంద్రము. అది హృదయ కేంద్రము. కారుణ్య భావముతో హృదయమున చేరిన వారికే సద్గురు దర్శనము జరుగును. అటుపై దైవమునకు చేయు యాత్రలో సద్గురువు తోడై నిలుచును. హనుమత్ విగ్రహము దగ్గర యాత్రికులు గురుధ్యానము చేసుకొని ముందుకు సాగవలెను.

నాలుగవ కొండ యంతయూ దివ్యమగు తపోవనముగ స్థూలదృష్టికే గోచరించును. దేవస్థానము వారు కూడ ఈ ప్రాంత మును "తపోవనము" యని ప్రకటించిరి. ఇచ్చట ప్రకృతి సిద్ధము గనే చక్కటి మఱ్ఱిచెట్లు, రావిచెట్లు, దైవీ సంపత్తితో కూడిన అనేక చెట్లు గోచరించును. మఱ్ఱి, రావి, ఔదంబరము వంటి చెట్లను ఆధారముగ గొని తపస్వి జనులు సూక్ష్మ శరీరధారులై నివసింతురని భారతీయ ఋషుల హెచ్చరిక. అందువలన ఈ నాలుగవ కొండయందు నడుచుచున్నప్పుడు ఒక విశాలమగు వృక్షచ్ఛాయలో యాత్రికుడు ఆసీనుడై అదృశ్యమూర్తులైన తపస్వి

జనులను ప్రార్థన గావించి, వారి అనుగ్రహము పొందుటకు ప్రయత్నింపవలెను. ఈ కొండ అనేకానేక దివ్యానుభూతులను ఇవ్వగలదు.

నాలుగవ కోశమగు విజ్ఞానమయ కోశమున సద్గురువు అనుగ్రహముచే సాధకునకు ఎన్నియో దివ్య విభూతులు కలుగు చుండును. స్వప్నమున దివ్యక్షేత్ర దర్శనములు, దివ్య పురుషుల దర్శన స్పర్శన సంభాషణలు, దేవతా దర్శనములు జీవ లక్షణము లను బట్టి యనుభూతము లగుచుండును. దివ్య కళలు అనుభూత మగుచుండును.

నాలుగవ కొండ పరిసమాప్తి యగుసరికి యాత్రలో నరసింహ దర్శనమగును. ఇచట నరసింహుని దేవాలయ మున్నది. ఈ కొండ సద్గురు దర్శనముతో మొదలిడి నరసింహ దర్శనముతో పూర్తియగును. నరసింహ దర్శనము దివ్య దర్శన ములకు పరాకాష్ఠ. అటుపైన దివ్యకళల అనుభూతి నుండి దివ్య నాదానుభూతి లోనికి ప్రవేశించుట జరుగును.

ఐదవకొండ అధిరోహణ చేయనవసరము లేదు. అది ఒక రహదారిగా సాగును. ఆ రహదారిలో వాహనములు కూడ పరుగిడుచుండును. ఈ కొండ ఒక విచిత్రము. రాబోవు కొండ లకు, దాటివచ్చిన కొండలకు నడుమ ఒక వంతెన వలె ఈ కొండ నిలబడి యుండును. కొండకు కుడివైపున గంభీరమగు లోయ వున్నది. ఎడమవైపున జనసంచారము చేయు భౌతిక

ప్రపంచము కనిపించును. చంద్రగిరి పట్టణము కనుపించును. ఎడమవైపు బహిరంగ ప్రపంచము. కుడివైపు గంభీరమగు లోయ. కుడి ఎడమలకు మధ్యగా కొండదారి సాగును.

కుడివైపు గల లోయ ఎంత గంభీరమో అంత పవిత్రము గూడ. దీనిని "తుంబుర వనము" యని పిలుతురు. నిజమున కది తుంబుర వనమే. ఆ లోయ యందు అర్ధరాత్రి గడచిన తరువాత గంధర్వ గానము వినిపించును. ఆ గానము విన్నవారు గూడ కలరు. ఇది ఒక దివ్య విభూతి. లోయలోని నిగూఢమగు ప్రదేశముల నుండి గానము వినిపించును గాని, గాయకులు కనిపించరట! నిర్భీతితో ప్రాణములకు లెక్కచేయక ఈ లోయ లోనికి ప్రవేశించి గానము వినిన సాహసవంతులు చిత్ర విచిత్ర ములుగ వారి అనుభూతులను వర్ణింతురు. వాహన శబ్దములను లెక్కచేయక ఎడమవైపున గల ప్రాపంచిక లోకమును చూడక మౌనముతో కుడివైపు లోయలు సందర్శించుచూ ముందుకు సాగుట బుద్ధిమంతుల పని.

ఐదవకొండ ఐదవ లోకమునకు ప్రతీక. ఐదవ లోకము జనోలోకము. ఐదవకోశము ఆనందమయ కోశము. ఐదవ కేంద్రము విశుద్ధి కేంద్రము. ఈ కేంద్రము నందు గొంతు యందున్నది. మానవ శరీరమందు ఈ భాగము శిరస్సుకు, ఉరస్సుకు మధ్యన వంతెనగా నున్నది. తలకు, మొండెమునకు వంతెనగ మెడ యున్నది కదా! శిరస్సునందు దివ్య లోకములు

గలవు. మొండెము నుండి ఉదర వితానము వరకు శక్తి లోకములు గలవు. అచట నుండి దిగువ భాగము జననేంద్రియముల వరకు పదార్థమయ లోకములు గలవు. జననేంద్రియముల నుండి క్రింది భాగము పాదములవరకు పాతాళ లోకము.

ఐదు కొండలు, ఐదు లోకములు, ఐదు కోశములు పైన వివరింపబడినవి. ఈ ఐదు కోశములు ఐదు భూతములతో పరిపాలింపబడుచున్నవి. అవి వరుస క్రమమున భూమి, నీరు, అగ్ని, వాయువు, ఆకాశము. ఆకాశ గుణము శబ్దము. ఈ కేంద్రము నుండియే శబ్దము నాదముగ వినపడును. అదియే తుంబుర నాదము. ఇంతకు పూర్వము యాత్రికుడు వెలుగుల కళలను యనుభూతి చెందెను. ఇపుడు నాదమును అనుభూతి చెందును. సాధకుని యొక్క సాధనను బట్టియే నాదానుభూతి.

నాదానుభూతి కలుగవలెనన్నచో వాఙ్మయ తపస్సు అవసరము. వాఙ్నియమము అత్యవసరము. వాఙ్నియమము లేని వారు ప్రాపంచిక విషయమున బంధింపబడుదురు. అదియే ఎడమ లోయ. వాఙ్నియమమును పాటించుచూ నాదోపాసనము, ప్రణవోపాసన గావించువారికి నాదము చోటునుండి వినిపించుట సత్యము. అదియే కుడివైపున గల లోయ. అది నాదమయము. అందున్నది తుంబురవనము. ఇది ఐదవకొండ వైభవము. అటుపైన ఆరవకొండ మోకాళ్ళ పర్వతముగా ప్రసిద్ధి గాంచినది.

మోకాళ్ళ పర్వతము పూర్వము మోకాలి యెత్తు గల మెట్లతో నుండెడిది. మోకాలుకు చేయూత నిచ్చుచూ ఎక్కు చుండెడివారు. మొదటి కొండతో పోల్చి చూచినచో ఈ కొండ ఎత్తు చాల తక్కువ. కాని, ఆరోహణము కష్టముగ నుండెడిది.

నాదము, కళ అనుభూతి చెందిన యాత్రికులు తరువాత చేయు దర్శనము బిందు దర్శనము లేక బింబ దర్శనము లేక స్వస్వరూప దర్శనము. ఇది ఆరవ కేంద్రమగు ఆజ్ఞేయములో జరుగును. ఇది జరుగుటకు అహంకారము నశించవలెను. మనలోని అహంకారమును దాటనిదే మనము ముక్తులము కాలేము. అహంకారమే సర్వబంధములకు కారణము. నిట్ట నిలువుగ నుండి అధిరోహణము చేయవలసిన మోకాళ్ళ పర్వతము, మనలోని అహంకారమునకు ప్రతీక. వేంకటేశ్వరుని భక్తులలో అగ్రగణ్యు డగు అన్నమాచార్యుల వారు ఇక్కడనే భంగపడి అమ్మవారి కృపాకటాక్షములతో దైవమును చేరినాడు.

ఆరవకొండను అధిరోహించుట ఆరవ కేంద్రమును చేరుట. ఆరవ లోకమున వసించుట. ఈ లోకమును జనో లోకమందురు. దీనిముందు లోకము తపో లోకము. అటుపైన ఏడవ కొండ దివ్యారామమై అమితానందము కలిగించును. నడక అనాయాసముగ సాగును. సేదదీర్చు చల్లని వాయువు లనుభూత మగును. నిరహంకారమగు జీవప్రజ్ఞ చల్లని వాయువుల ద్వారా దైవ స్పర్శను పొందును. జీవుడు వడివడిగ దైవమును

చూచుటకై ఆరాటముగ నడచును. కలియుగ వైకుంఠ మిదియే యను భావన కలుగును. శరీరమంతయూ గగుర్పాటు చెందును. మనసు ఆనందోత్సాహములతో నిండును. యాత్రా సంబంధిత మైన బడలిక అత్యాశ్చర్యముగ అదృశ్యమగును. ఏడవకొండ పరిసమాప్త మగుచుండగ దైవోన్ముఖుడైన సద్గురు దర్శనము మరల జరుగును. దానికి ప్రతీకగా హనుమంతుని దేవాలయము నిలచి యున్నది. అచట హనుమంతుని ముద్ర చేతులు జోడించి దైవమునకు నమస్కరించుచున్న 'బేడి ఆంజనేయస్వామి ముద్ర'. 'అదిగో దేవాలయము, అందే దైవ మున్నాడు' అని సద్గురువు బోధించుచున్నట్లుగ భక్త హనుమాన్ గోచరించును.

స్వామి వేంచేసియున్న స్థానము శ్రీచక్ర బిందువువలె నారాయణ గిరి శిఖరమునుండి చూచినచో గోచరించును. అందే శ్రీనివాసుదున్నాడు. అతడే 'శ్రీపతి' లేక తమిళభాషలో 'తిరుపతి'.

ఆలయమున శ్రీనివాసుని దర్శనము సర్వపాపహరణము. సర్వారిష్ట వినాశకరము. సర్వ శుభంకరము. స్వామి అభయ హస్తము సమస్త చింతలను పరిహరించగలదు. స్వామి హృదయ మున శ్రీదేవి, భూదేవి దర్శనమిత్తురు. ఈ దర్శనము కేవలము వేంకటేశ్వర విగ్రహమునందే గోచరించును. భూలోకములకు (పదార్థమయ లోకములకు) భూదేవి అధిష్ఠానదేవత. సూక్ష్మ ములు, దివ్యములు అగు లోకములకు శ్రీదేవి అధిష్ఠానదేవత.

శ్రీ వేంకటేశ్వరుడు శ్రీ, భూదేవులను హృదయమున ధరించుట ఒక సమన్వయాత్మకమగు సందేశమిచ్చును. "ప్రజ్ఞామయ లోకములు, పదార్థమయ లోకములు నాయందే యుద్భవించు చున్నవి. అన్నింటిని నేనే ధరించియున్నాను. అన్ని లోకముల యందు వసించియున్నాను. సమస్త లోకములు దివ్యములే. పదార్థము నందు ప్రజ్ఞ సూక్ష్మముగ నున్నది. ప్రజ్ఞ యందు పదార్థము సూక్ష్మముగ నున్నదియని తెలియుము. ప్రజ్ఞయందు, పదార్థమునందు కూడ అంతర్యామిగ నే నున్నానని తెలియుము". ఇది శ్రీనివాసుడు యిచ్చు సమన్వయాత్మక దర్శనము.

తిరుమల కొండలలో అనేకములైన పుణ్య ప్రదేశములు గలవు. వందల సంవత్సరముల నుండి తపస్సు చేయు బృంద ములు గలవు. పాప వినాశనము, ఆకాశ గంగ, గోగర్భము, శిలా తోరణ ప్రదేశము, నారాయణ గిరి శిఖరము, జాబాలి హనుమంతుని లోయ ఇట్టి ప్రదేశములన్నియూ తపోధనులతో నిండియున్నవని ప్రసిద్ధి.

హిమాలయ పర్వతశ్రేణిలో నాలుగువేల దివ్యౌషధు లున్న వనియూ, తిరుమల పర్వతశ్రేణిలో మూడువేల దివ్యౌషధు లున్న వనియూ దర్శించిన పుణ్య పురుషులు తిరుమల ఆరోగ్యమును కూడ పెంపొందింపగలదని, అనారోగ్యమును నిర్మూలింపగలదని తెలిపిరి.

ఇది సప్తగిరుల వైభవము, శ్రీ వేంకటేశ్వరుని వైభవము.

सप्तगिरि वैभव

मस्टर के. पार्वती कुमार

प्रस्तावना

इस सप्तगिरि वैभव को श्री पार्वती कुमार जी ने इस सप्तगिरि का आरोहण पाश्चात्य साहोदर सामूह के साथ करते समय 27 जनवरी 1988 में इसका विवरण दिए थे। उनका यह बोधन सप्तगिरि का आरोहण करने वाले यात्रियों के लिए विभिन्न भाषाओं के मुद्रित किया गया है। उनकी यह एक छोटी सी कोशिश यात्रिगणों के फायदे के लिए समर्पित है। यात्रीगण इस पुस्तक को पढ़कर पर्वतारोहण करे तो इस आरोहण का आशिर्वाद पा सकते है।

सप्तगिरि वैभव

तिरूपति आध्यात्मिक संपदा से परिपूर्ण एक दिव्य क्षेत्र है। तिरूमला एक तमिल शब्द है। तिरू अर्थात "श्री" और मला अर्थात "पर्वत"। तिरूमला अर्थात श्री तत्व से मिला हुआ पर्वत। श्री पर्वत से उद्भवित हुए है श्रीपति। तमिलवासी इसे ही तिरूपति कहकर पुकारते है। इस पर्वत से उद्भवित हुए श्रीपति को वेंकटेश्वर कहा जाता है। वैंकटेश्वर अर्थात पापो को हरने वाला। कलियुग में मानव जाति के उनके पापो से युक्त करने वाला कलियुग का देवता।

श्री शब्द का अर्थ त्रिमूर्तित्यात्मक तेजस है। इसे ही वेदों मे अदिति, गायत्री और सावित्री कहा गया है। श्री मे पार्वति लक्ष्मी, सरस्वती अर्थात इच्छा, ज्ञान क्रिया शक्ति तीनो का सम्मलित स्वरूप है। यही मूल प्रकृति है। उन्ही के द्वारा उद्भवित त्रिगुणो के द्वारा सात लोक उद्भवित हुए है। इस त्रिमूतित्मक तेजस के आधारभूत परमात्मा ही श्रीपति है। उनके अनुग्रह को हमे प्रसादित करनेवाले श्री तत्व तिरूपति पर्वतश्रेणी है।

हमारे आन्ध्र प्रदेश में "श्रीशैलम" एक और पुण्यक्षेत्र है। यहाँ पर अष्टादश शक्तिपीठ में एक

भ्रमराम्बादेवी श्री चक्रराज के रूप में विराजित है। द्वादशी ज्योर्तिलिंग मै मल्लिकार्जुन ज्योर्तिलिंग भी यही है। इस पर्वत श्रेणी मे भी श्री तत्व विराजित हैं।

परतत्व था परमात्म अव्यक्त है। तर्को के अतीत है। अनिर्वचनीय है। शब्दो, से और वर्णन से अतीत है। अद्वैत भी उनके विलीन हो जाते है किन्तु उनको नहीं जान सकते है। उनको देखना अथार्त उनके तेजस का दर्शन करना है। इसी तेजस को भगवान कहा जाता है। यही भगवान ही श्री है। श्री इस भगवान को धारण करने के कारण ही हमें तेजस के रूप के दिखाई देते है। उदाहरण के लिए दिखाई नहीं देनेवाला, हर जगह व्याप्त विद्युत भगवान है और और उस विद्युत के आधार पर आनेवाला उजाला विद्युत दीप ही श्री है। अर्थाट दिखाई देनेवाला उजाला है उसका आधार विद्युत है।

इस तरह का उजाला त्रिगुणात्मक होकर सृष्टि निर्माण के समय त्रिमूर्ति, त्रिशक्ति त्रिगुणो के रूप में विकसित हुए है।

ये ही क्रम में ब्रह्मा, विष्णु, महेश के रूप में त्रिशक्ति अर्थात सरस्वती, लक्ष्मी, पार्वती (इच्छा, ज्ञान, क्रिया शक्ति) रजस, तमस, सत्व गुणो के कप में विकसित है। त्रिशक्ति और त्रिगुणो के आधार पर त्रिमूर्तियों

सप्तलोकों का निर्माण करते है। सृष्टि सप्तवरणों से निर्मित हुआ है। उनका आधार त्रिगुण है। त्रिशक्ति है। इसलिए वेदो के (पुरूषसूक्त में) "सप्तास्थान परिधय: त्रिसप्त समिधकृता:" कहा गया है।

सप्तलोकों के मूल श्री है। श्री के मूल श्रीपति है। इस प्रकार सृष्टि निर्माण क्रम के रूप में सप्तगिरि श्रीनिवास पुण्यक्षेत्र भी निर्मित है। सप्तगिरि सात लोकों का प्रतीक है। उन सबके ऊपर श्रीनिवास है॥ श्रीगिरि (तिरूमला)। श्री के आधारभूत श्री या श्रीनिवास ही "श्री वेंकेटेश्वर" है। इस प्रकार सृष्टि निर्माण के समान तिरूमला तिरूपति देवस्थान, सृष्टि के प्रतीक के रूप मे वैभवों से युक्त, अद्वितीय पूण्यक्षेत्र के रूप में कीर्तिमान है। ये हमारे प्राचीन महर्षियों का दर्शन है। इनके द्वारा यह हमें विदित हुआ है।

पैदल या पदयात्रा द्वारा सप्तगिरि पर चढ़ने का संकल्प ही दिव्य है। उस प्रकार का संकल्प देवानुग्रह ने कारण ही आता है। सप्तगिरि पर चढ़ना अर्थात सातलोको को पार करना है। उसके बाद तिरूमला मे प्रवेश कर श्रीपति के दर्शन करना है।

सृष्टि निर्माण के फलस्वल्प ही मानव देह का निर्माण हुआ है। सप्तधातुओ से बने इस मानव देह में

सप्तलोक है। श्री है, श्रीपति भी है इस देह में। पदयात्रा द्वारा इन सप्तगिरि की यात्रा करनेवाला यात्री अपने अंदर सप्तलोको की यात्रा की भावना लेकर यात्रा करनी चाहिए।

इन सप्तगिरी के प्रथम गिरि (पहाड) सबसे ऊँचा है। इस पहाड पर चढ़ना अति कठिनाई का काम है। इस श्रम को भुलाने के लिए अपने ह्रदय में भगवान का नामस्मरण करके चढ़ना सी अति उत्तम है। उसी कारण सर्वप्रथण अलिपीरी में भगवान के पददर्शन करते है। भगवान के पादुओं को सर पर रखकर, तीन भार प्रदक्षण करके, उनके पादुको को आरती देकर ''गोविन्दा'' नाम को ह्रदय में लेकर सप्तगिरि चढ़ना प्रारम्भ करते है।

प्रथम गिरि (पहाड़) भौतिक लोक का प्रतीक है। भैतिकलोकों के साधरण तथा मानवो मे बंधन अधिक रहते है। परिवार, रिश्तेदार, मित्र शत्रु व्यवसाय व्यापार, धनदोलत मानवो को बाध कर रखता है। उन सबों मे भी नामस्मरण के आधार पर भगवान के दर्शन करना सीखना चाहिए। पत्नी बच्चों, बंधुमित्रों में, जागीर के रूप में भी भगवान की उपस्थिति को जानना ही असली नामस्मरण है। इस नामस्मरण के कारण भौतिक

जीवन मानव को नहीं बांध सकता। जिनके पास यह नामस्मरण नहीं है उन्हे भौतिक जीवन बांधित कर देता है। यही प्रथम पर्वत है जिसको आरोहण करना ही अति कठिन कार्य है।

द्वितिय गिरि (दूसरा पहाड) प्रणामय कोश से सम्बंधित है। प्रणामयकोश से ही लगा हुआ काम लोक। इसी काम के कारण मानव का जीवन चलता रहता है। अगर यह धर्म युक्त है वो कोई बंधन नहीं होता नहीं तो बंधित हो जाते है। यही काम बंधन जीव को बार-बार संसारिक चक्र में घुमाता रहता है। उसी कारण जीव निरंतर जन्मलेता रहता है। हर वक्त भावनाओं में बंधित रहता है। कामलोक में सोच की बजाया भावनाओं का अधिक महत्व है। कामपूरित लोगों भी दैव भक्ति में अधिक होती है, जिसमें उन्माद भी अधिक होता है। मूर्खता अधिक होती है। वे जिनको विश्वास करते है उसे ही भगवान मानते है। हमारा सिद्धांत ही सत्य है, बाकी लोगों के सिद्धान्त को अज्ञानता मानते है यह भावनाओं से पूरित काम है।

दूसरे पर्वत को प्रारम्भ करते ही। यात्रियों के आकषणों का केन्द्र खाद्यसामाग्री होती है। दीक्षा के साथ यात्रा करनेवाले यात्रियों को इन-खान-पान की

सामाग्री की तरफ आकर्षित नही होना चाहिए। साधारणतया यहाँ यात्री आराम से बौठकर इडली, वडा, दोसा वगैरह खाकर अपना अमूल्य समय बारबाद करते है। रुचि के अधीन में जाना साधारण बात है परन्तु अत्याधिक खाना अच्छी आदत नहीं। इस देह की आवश्यकता के अनुसार खाना अच्छी बात है। "इस देह को कष्ट देकर था उपवास द्वारा शोषितकर जो मेरे पास आने की कीशिश करता है। वो मेरे मार्ग पर नही चलता सकता है" यह स्वयं भगवान के वाक्य है। समय बारबाद करने की बाजाय थोडा बहुत खाकर आगे बढ़ना ही श्रेष्ठ है। तिरूपति पर्वत पर बहनेवाले जल को पीकर अपनी प्यास बुझाकर आगे बढ़ना ही श्रेष्ठ है। द्वितिय पर्वत भी प्रथम पर्वत के जितना ही ऊचाँ होता है किन्तु इसका आरोहण प्रथम की बजाय आसान होता है। प्रकृति की रमणीयता, स्वच्छ और निर्मल हवा यात्रियों में नई जान डालते है। इसके कारण मानव अपने आपको हल्का महसूस करता है। कामपूरित इच्छाओं को धर्म को अनुसार पूरा करने से प्राणामय कोश बलवान होता है और भौतिक देह हल्का हो जाता है। यात्रियों को यह अनुभूति अच्छी तरह मालूम होता है।

तृतिय पर्वत (तीसरा पहाड) मनोमय कोश का प्रतीक है। इसके मनोमय लोक और सृष्टि में मनोमयलोक एक ही है। यह भवनाओं से पूरित लोक है। जीव के स्वभाव के अनुसार उसके मन से तरह तरह के भाव अत्पन्न होते है। मानव स्वभाव ही उसके भावों का आधार है। मानव के स्वभाव रूपीमंच से पाशविकभाव, मानवता भाव था दैवी भाव उत्पन्न होते है। भिन्न, भिन्न स्वभाव के कारण ही मानव को सुख या दुख भोगना पडता है। दैवी स्वाभाव को बढ़ाने से सुख और दिव्य अनुभूति मिलते है। असुर स्वभाव को बढ़ाने सी जीवन दुखदायी बन जाता है। इसीलिए तीसरे पर्वत का आरोहण करते समय हमारे मनोभावों को दैवत्व (दैवतत्व) के तरफ कर राहदारी के दोनो तरफ प्रकृति में दैवी विभूति को देखना चाहिए। इस भावना से देखने से यात्रियों को तिरूमला पर्वत की पवित्रता दिखाई देती है। भव्यता दिखाई देती है नहीं तो पर्वत पर सिर्फ पत्थर और वृक्ष ही दिखाई देते है। मनोमय कोश विज्ञानमय कोश को रास्ता दिखाता है। इसमें दैवी अनुभूति अधिक होता है। इस प्रकार दैवी भव्यता का अवकाश हमें निर्मल, स्वच्छ मन ही देता है। इसलिए चौथे पर्वत तक पहुचने से पहले तीसरे पर्वत पर चलते समय दिव्यत्व की भावना मन में लिए,

मन को निर्मल और पवित्र रखना चाहिए। भगवान तक जाने के लिए इस यात्रा में मन में दिव्य भावना ही लेकर जाना चाहिए।

यह कोई विहार यात्रा नही है फिर भी मन को कष्ट दिए बिना आनंध और संतोष के साथ यात्रा करती चाहिए।

चौथे पर्वत का आरोहण प्रारम्भ करते ही यात्रियों को सतुंष्ठित करनेवाले साधुस्वाभाव वन्य पशु दिखाई देते है। जगतगुरू श्री हनुमान के दर्शन होते है। चौथे पर्वत अर्थात चतुर्थ लोक यह महलेकि अर्थात बुद्धिलोक। मानव शरीर में चौथा कोश विज्ञानमय कोश मनोमय कोश में निर्मालित और स्वच्छता, दीक्षा के साथ भगवान के लिए ही यात्रा करनेवाले मानवों में विज्ञानमय कोश विकसित होता है। भगवान के ऊपर रूचि बढ़ाने से सदगुरू के दर्शन होते है। चौथे पर्वत श्री हनुमान दर्शन, चौथे विज्ञानमय कोश में सदागुरू दर्शन का प्रतीक है। मानवो के चौथा केन्द्र अनाहत केन्द्र है। यह ह्रदय केन्द्र है। करूणाभाव से ह्रदय में पहुँचना ही सदगुरू दर्शन है। इसकी आगे की भगवान के लिए की जानेवाली यात्रा में सदगुरू भी हमारे हाथ होते है। श्री हनुमान जी की मूर्ति के सामने

यात्रीगाण गुरू ध्यान कर अपनी यात्रा आगे बढ़ानी चाहिए।

चौथा पर्वत देखने से ही अति दिव्य तपोवन के समान दिखाई देता है। देवस्थान वाले भी इस पर्वत को तपोवन कहकर पुकारते है। यहाँ पर अनेक वृक्ष प्राकृतिक रूप से, अति पवित्र जैसे पीपल, अश्वद वृक्ष दैवी संपदा से परिपूर्ण अनेक वृक्ष दिखाई पडते है। पीपल, औदम्वंर जैसे पवित्त वृक्ष पर तपस्वी महात्मा सूक्ष्म शरीर के रूप में रहते है। यह हमारे भारतीय ऋषियों की वाणी है। इसीलिए इस चौथे पर्वत पर यात्रा करनेवाले यात्री किसी एक विशालवृक्ष की छाया में बैठकर अदृष्यरूप में रह रहे तपस्वी लोगोकी उनकी कृपादृष्टि, अनुग्रह की प्रार्थना करनी चाहिए। यह पर्वत अनेको दिव्य अनुभूति दे सकता है।

चौथे कोश में विज्ञानमय कोश में परमगुरू के अनुग्रह के कारण साधक को अनेक प्रकार के दिव्य अनुभूतियाँ होती है। सपनों में दिव्यक्षेत्र दर्शन, दिव्य पुरूष के दर्शन उनका स्पर्श उनसे संभाषण, भगवान के दर्शन, जीव के स्वभाव के अनुसार अनुभूति होती है।

चौथे पर्वत को समाप्ति पर यात्रियाँ को नरसिंह दर्शन होता है। यहाँ पर नरसिंह स्वामी का मंदिर है।

यह पर्वत सहगुरू दर्शन से प्रारम्भ होकर नरसिंह दर्शन पर सामाप्त होता है। नरसिंह दर्शन सभी दिव्य दर्शनो की पराकाष्ठा है। इसके बाद दिव्य स्वपनो, अनुभूतियों के साथ दिव्यनाद में प्रवेश करते है।

पाचँवे पर्वत का आरोहण करने की जरूरत नहीं है क्यों कि यह एक समतल जगह है और इस पर सीधा चला जा सकता है। उस पर्वत की विशेषता यह है कि यह पिछले पर्वतों और आनेवाले पर्वतों के बीच एक सेतु का काम करता है। इस पर्वत के दाहिने तरफ एक गहरी खाई है। बांई तरफ जनसंचार से पूरित दृष्य दिखाई देता है। चन्द्रगिरि नगर गौचरित होता है। बांए तरफ बाह्य सांसारिक जीवन और दाहिने तरफ गंभीर खाई। दाहिने और बांए अर्थात (संसारिक और मानसिक) के मध्य रास्ता है।

दाहिने तरफ की खाई जितनी गहरी है उतनी ही पवित्र भी है। इसे ''तुम्बुर वन'' कहा जाता है। इस खाई में आधीरात के वक्त गंधर्व गान सुनाई देता है। इसे कई लोगों ने सुना है। यह एक अदभुत है। इस खाई में अज्ञात प्रदेश से संगीत (गान) सुनाई देता है किन्तु गायक दिखाई नहीं देते। निर्भय होकर इस खाई में प्रवेशकरनेवाले धैर्यवान अपने-अपने विचित्

अनुभव बाताते है। बांए तरह भी भौतिक दुनिया भी परवाह किए बगौर दाहिने तरह की खाई की खूबसूरती को देखते हुए यात्रीगण को अपनी यात्रा आगे बाढ़ानी चाहिए।

यह पाँचवा पवर्त, पांचवे लोक का प्रतीक है। पाचंवा लोक जनोलोक कहलाता है। पाचंवा कोष आनन्दमय कोष है। पाचंवा केन्द्र विशुदि केन्द्र के रूप के मानव देह में रहता है। यह केन्द्र मानव में कण्ठ में रहता है। मानव शरीर में भी यह केन्द्र शरीर (उरस) और सिर के बीच सेतु के समान रहता है। मानव देह में उसके सिर में दिव्यलोक होते है। मध्यभाग में (कण्ठ के मिचले हिस्से से लेकर उदर तक) शक्ति लोक होता है। वहाँ से लेकर पैंरे तक पाताल लोक होता है। इस प्रकार पंच पर्वत, पंच लोक और पंचकोषो का विवरण दिया गया है। इन पाँच कोषो के लिए पाँच केन्द्र होते है। ये कुमशः मूलाधार, स्वाधिष्ठान, मणिपूरक अनाहत और विशुद्धि केन्द्र है। यें पाँच केन्द्र पंचभूतो द्वारा परिपालित होते है। पंचभूत कुमशः इस प्रकार है - पृथ्वी, जल, अग्नि, वायु और आकाश है। आकाश का गुण शब्द या ध्वनि है। इसी केन्द्र द्वारा ध्वनी नाद के रूप में सुनाई देता है। यदी तुम्बुर नाद है। इससे

पहले यात्री तेजस से अनूभूति हुआ था अब इस पर्वत पर उसे नाद या संगीत की अनुभूति प्राप्त होती है। साधक की साधाना के अनुसार ही उसे इस नाद (ओंकार) की अनुभूति होती है।

नादानुभूति के लिए मानवो के वागमय (उच्चारण) कीशुध्यता अति आवश्यक है। उच्चारण में शुद्धता की कमी के फलस्वरूप संसारिक विषयों में बांध जाते हैं। यही बांए तरह की घाटी है। उच्चारण को सुद्धता का पालन करते हुए नादोपासना और प्राणोपासना करनेवाले को नादस्वर आकाश से सुनाई देता है। यह सत्य है। यही दाहि ने तरफ की खाई है। यह नादमय है। यही तुवुंर वन है। यही पांचवे पर्वत का वैभव है। इसके बाद छठा पर्वत को मोकाल पर्वत अर्थात घुटनो के पर्वत के रूप में जाना जाता है।

इस पर्वत पर बनी सीढ़ियाँ मानव देह के घुटनो तक आती है। इस लिए यह पर्वत ऊचाई में कम होने के फलस्वरूप इस पर चढ़ना अथि कठिन कार्य है।

नादस्वर की अनुभूति से पूरित यात्रियों को अब बिन्दुदर्शन या बिम्बदर्शन या स्वस्वरूप के दर्शन होते है। यह दर्शन छठे केन्द्र में आज्ञा केन्द्र में होता है। इस दर्शन के द्वारा अंहकार का नाश होता है।

मानव अपने में उपस्थित अहंकार को छोडे बिना इस जीवन में मुक्त नहीं हो सकता है। अहंकार ही सभी बंधनो का मूल कारण है। चढ़ाई में मुशिकल यह पर्वत हम में अहंकार का स्वरूप है। वैकंटेश्वर स्वामी के भक्तो में अगृणी रहे अन्नम्माचार्या इसी पर्वह पर अहंकार के टूटने के बाद श्री (शक्ति) की कृपाकटाक्ष के कारण भगवान को प्राप्त किया था। छठे पर्वत का आरोहण करने का अर्थ है छठे केन्द्र के प्रवेश करना। छठे लोक को वश में करना। इस लोक को जनोलोक कहा जाता है। इसके बाद आता है तपोलोक और इन सबसे ऊपर सातंवा पर्वत के दर्शन अति दिव्य और अत्यधिक संतोष प्रदान करता है। पदयात्रा अति सुलभ हो जाता है। थकान को भुलाने वाली ठंडी हवा का स्पर्श होता है। अहंकार रहित जीवप्रज्ञा ठंडी हवाओ के द्वारा भगवान की उपस्थिति का आभास पाता है। जीव आहिस्ता-आहिस्ता देवस्थान तक पहुँचने की की कोशिश में जल्दी-जल्दी चलने लगता है। उसके मन में यह भावना जागृत होती है कि यही कलियुग का वैकुण्ठ है। शरीर पुलकित हो उठता है। मन आनंद और उत्साह से भर जाता है। यात्रा में आई थकावट अति आश्चर्य जनक तरीके से अदृष्य हो जाती है। सातवे पर्वत की सामाप्ति पर भगवान की तरफ मुख

किए फिर से एक बार सदगुरू के दर्शन होते है। इसके प्रतीकस्वरूप श्री हनुमानजी का मंदिर है। यहाँ पर हनुमान जी की मूति दोनो हाथ जोडकर भगवान को नमस्कार करने की मूद्रा में "बेडी हनुमान" "यही मंदिर है" "इसी में भगवान है" कहकर बताते हुए प्रतीक होते है।

भगवान या स्वामी आकर जिस स्थान में रहते है बही श्री पर्वत है। यह श्री चक्र के बिन्दु जैसा दिखाई देता है। यह दर्शन हमें सबसे ऊँचाई पर स्थित नारायण गिरि से दिखाई देता है।

मंदिर में श्रीनिवास के दर्शन से सभी पापो का हरण, सभी अरिष्ठो (दुखो) का अंत और अत्यधिक शुभप्रद है। स्वामी (भगवान) का अभय हस्त सभी चिंताओ से मुक्त कर देता है। स्वामी के हृदय में हमें 'श्रीदेवी' और 'भूदेवी' के दर्शन होते है। यह दर्शन हमें केवल श्री वेंकटेश्वर स्वामी की मूर्ति में ही देखने को मिलता है। भूलोकवासियों (भौतिकलोक) की आधि ष्ठदेवता भूदेवी है। इसी प्रकार सूक्ष्म लोक और दिव्य लोकवासियों की अधिष्ठदेवता श्रीदेवी है। श्री वेंकटेश्वर स्वामी श्रीदेवी और भूदेवी को अपने हृदय में धारण कर एक समन्वयात्मक संदेश देते है। "प्रज्ञामय लोक

या दिव्यलोक या सूक्ष्म लोक और भौतिक लोक दोनो ही मुझसे उपस्थित है। इन सभी को मैने धारण किया है। सभी लोको में कार्यकर रहा हूँ सभी लोक दिव्यलोक है। भौतिक लोक में प्रज्ञा सूक्ष्मरूप में रहती है प्रज्ञा में भौतिक लोक सूक्ष्मरूप में रहता है। इस प्रज्ञा और पदार्थ (भौतिक) में भी में अन्तर्यामी के रूप में रहता हूँ'' यही श्रीनिवास के द्वारा दिया गया समन्वयात्मक दर्शन है।

तिरुमला पर्वत श्रेणी में अनेक पुण्य प्रदेश है। सौ सालो से तपस्या करते हुए तपस्वियों के समूह है। पापाविनाश, आकाशगंगा गोगर्भ, शिलातोरण प्रदेश नारायणगिरि शिखर जाबाली हनुमान घाटी आदि अनेक क्षेत्र तपोनिधि से परिपूर्ण प्रसिद्ध क्षेत्र है।

हिमालय पर्वत श्रेणी में चार हजार प्रकार के दिव्य औषधि मिलते है इसी प्रकार तिरूमल पर्वतश्रेणी मे भी तीन हजार दिव्य औषधि मिलते है। महानूभावों नें इसे स्वस्थय की दृष्टि से अति उत्तम कहा है। यहाँ पर रोगों का निर्मूलन भी होता है।

यही सप्तगिरि का वैभव है, श्री वेंकटेश्वर स्वामी का वैभव है।

THE SPLENDOR OF SEVEN HILLS

Master K. Parvathikumar

Foreword

This is the talk given to the European brotherhood on the occasion of their tour to Tirumala with Sri K.Parvathi Kumar in January 1995. The entire group walked up the hills to experience the splendor and significance of the Seven hills.

THE SPLENDOR OF SEVEN HILLS

The Temple of Sripathi, known as Tirupati, is a temple of great spiritual significance. Thiru in Tamil stands for Sri in Sanskrit. Sripathi means the Lord that presides over Sri. Sri means the mother Divine in all her three aspects, viz. Lakshmi, Saraswathi and Parvathi (Cosmic Love, Cosmic Wisdom and Cosmic Will). Sri stands for the primordial light—Adithi, known as the Light that is responsible for all the successive manifestations in Creation and is the only knowable form of the Lord. The Lord absolute is the basis for the Light and the Light in turn is the basis for all Creative processes. The Lord absolute can only be perceivable upto His light and whenever Light is present, it should be understood that it is the Lord himself present. For example-we feel the presence of Electricity when it functions through its instruments. There is no other way to perceive Electricity, likewise the Lord absolute too. This primordial light called Sri in Vedic terminology details into Trinity and their consorts. They are popularly known as Brahma, Vishnu and Maheshwara and their consorts Saraswathi, Lakshmi and Parvathi.

To reach the primordial light and thereby feel the presence of the Lord, there is a specific discipline conceived by the Seers of the ancient times. The discipline is called the PATH and is

known to those who follow it. The pilgrimage to Lord Venkateswara by foot, by walking through the Seven hills, enables one to ascend the seven steps of the Path and thereby land in the presence of Lord at the center of the Temple. The seven steps to be ascended are the seven planes of existence and the Path of Yoga pervades it, which is also filled intermittently at every stage by the Pilgrims of all times. It is these Pilgrims who conceived the Plan relating to the Lord of Seven Hills. Seven are the planes of existence while the Lord beyond and within the Creation is the Eighth.

The pathway to the temple can give the experience of all the seven planes provided one is deeply observant. The Hill—One represents the physical plane of existence and is considered difficult to ascend. The initial steps of ascent are more difficult than the subsequent ones, for the gross physical imprisons the consciousness stronger. Today, man is mostly concerned about his physical requirements and therefore does not live upto the seven planes, which do exist in him. Man does not perceive beyond his individualistic thoughts, his personal emotions and his personal, physical requirements. In fact, everything is oriented towards the physical existence while there is subtle, immortal existence of man within himself. The first hill represents all these difficulties followed by the second and third which are fairly cooperative to

those who do not live in physical requirements. The mind and the senses when not so much oriented towards the physical, they get oriented in the upward direction, which is subtle, colourful and less mundane.

Man goes through many experiences of emotions on his way to the Lord. In this state man is emotional, when he is moving upward towards Divinity. He carries many vanities and has many hallucinations, dreams and other illusory experiences. The fervent belonging to a faith in exclusion to others, blinds the path and he moves in the vanity of being a highly devotional person, very distinguished from others. His understanding of God becomes too personal and emotional. The religious fundamentalism arises through such emotional understanding of God, where the science of God is substituted by the blind faith. Such emotional, gullible, ignorant Pilgrims of God cause differences, wage wars resulting in blood shed.

Such a narrow understanding of god will give rise to, in due course of time, introspection when the thinking-man develops from within the emotional-man. He realises that as much as he holds to a concept of God, others also hold to their concepts and that a concept of God is not God itself. He realises that a viewpoint is not complete vision and that vision includes all viewpoints. Mentally he opens himself to a revelation that God cannot be

limited to a name, a form, a place, a time, a sound and a colour. This happens through evolution in him. This is the third hill while the second hill is one of emotion. The third hill relates to the third plane of existence, which is the mental plane of existence. Man is after intellectual pursuit in this third stage where he hungrily reads books after books to gain more and more comprehension of God and the path. He piles up in his mind innumerable concepts as coming from innumerable books where he feels exhausted of millions of concepts of God. He turns introspective, enquiring, searching and seeking truth. He reaches the brim of his thinking levels and fervently searches for the path to the truth. By this he would ascend into the state of consciousness, which is mental, and edges into the fourth stage where he has certain genuine flickering of Light and tingling of sounds. This is the half way through the fourth plane (meaning he covered three and half planes/ hills) and is at the beginning of the later half of the fourth plane. This is the half way through the fourth plane/ hill, where he meets a guide, who experienced the path.

Halfway through the seven hills, on the footpath one thus sees Lord Hanuman, the Master of Masters and the proximate one to the Lord absolute. He is dear to the Mother and the Father Divine. Lord Hanuman represents the Master (Sadguru). The Master is the Messenger of the God

whose work is chiefly to show the way to the Lord to all the sincere seekers. The story of Ramayana well depicts the role of Hanuman, who comes from the Lord Rama at latter's instructions, meets the imprisoned soul depicted by Sita, within the island of Trikutas. Sita fervently seeks the Lord and consequently there is the presence of Hanuman to provide the way for liberation. At the place where Hanuman is found, one is expected to sit for a while and contemplate upon his personal Guru. Those who see, one Sadguru different from the other, cannot understand the concept of Sadguru. Sadguru is a principle that functions through many forms. There are many ways in which the Light expresses. The instruments of Light may vary, but not the Light as such. The principle of Sadguru is the Light that shines through many instruments. To those who realize this, there is only one Sadguru, functioning through various forms. Childish are the people, who are more oriented to the form of the Sadguru, than the content of the Sadguru.

For the one who gains this understanding, the second half of the fourth hill provides splendorous experience. He sees on either side of the footpath many Banyan trees, which shelter many invisible beings of Light, capable of being seen by the one who is mentally and vocally silent. The second half of the fourth hill is filled with such lighted beings and they continue to give their

presence until the end of fifth hill. If the pilgrim is not in a hurry to quickly reach up to the temple of the Lord, he can experience much Light and also the presence of the Beings of Light. He is well recommended to spend time in meditation under any of the Banyan trees. The TTD appropriately called this part of the walk-path as Tapovan. The name hints at the importance of Tapas (meditation) in that region and also hints at the presence of invisible beings in meditation. The later half of the fourth hill and fifth hill orient the Pilgrim on the path to the subtle and divine side of life.

Many sincere truth seekers found their inner revelations in this region of the Seven hills, of whom Annamayya stands foremost. It is in this region Annamayya gained the subtle vision and the related beauty of the Seven hills, with the blessings of the Mother. One needs to orient thoroughly to the Divine face of the hills without which much is lost on the way. Mental and vocal silence, keen observation of the eye and the ear, are strongly recommended when one walks through this part of the hills until he reaches the temple of Yoga Narsimha.

The presence of Lord Yoga Narasimha, at the end of fifth hill concludes the serene atmosphere. The path meets the roadway. The busy moving buses, cars and other motor vehicles, naturally brings back the thought of the objective world and leads one to the difficulties of the sixth hill called, in

Telugu, Mookalla Parvatham (hill with knee-deep steps).

Walking through the pathway alongside the road, if one orients to the valley on the right, he continues to have the same experience as in fourth and fifth hills. The valley to the right is called Tumburavana. This valley is deeply significant where one can relate to Tumbura Nada. During the midnight and post midnight hours, one can experience the Celestial music in the depths of the valley. Courageous ones experienced many such Soul music ragas and nadaas, when they dared to enter into the bottom of the valley with utmost faith. It is believed that groups of celestial beings gather in these valleys and sing the glory of the Lord. It is very challenging to the Pilgrim on the path to orient to the silence of this valley, while there is the busy movement of motor vehicles. This requires an additional discipline to be silent amidst noise. Those who are silent in the intellectual, mental, emotional and vocal planes can hear the voice of silence. To such ones silence 'is' at all times. The sound is nothing but a temporary disturbance to silence. As between the fifth and sixth hill, the beauty of the sound of silence is to be experienced while as between the fourth and fifth hill the beauty of the Light is experienced.

These hills as said earlier provide the phased experience of Light. While the first three hills relate

to physical, emotional and mental aware-nesses and experiences, the fourth and the fifth hills give the graded experience of Light and Sound.

At the end of this roadway, emerges an astoundingly steep hill, which seems to scare the pilgrims. But if one starts climbing, he finds that it does not need one-seventh of the effort that he made for the first hill. But the climbing of the sixth hill is esoterically considered difficult. The steep steps of this hill are indicative of it. Man has to transcend his ego (personality), without which the ultimate experience of entering into the Kingdom of God (Seventh hill) is not possible. This is the hill one can transcend with the help of the mantram, Soham. Soham is, Saha-Aham, meaning 'That I am'. 'That' is the name of God and each Soul has to identify itself with 'That'. The ocean emerges as wave. The wave is essentially the ocean. It has no existence without ocean. It is verily the ocean. Ocean only exists as wave. Ocean only is wave. God only exists as man. Man looses his identity into God. Bridging man to God and God manifesting into man is accomplished through the thought 'That I am', Soham. If one climbs the sixth hill with this spirit, to him the Seventh hill is one of the beauties of Kingdom of God, i.e. Vaikunttha.

The eighth one who is beyond the seven planes is at the center of it, represented by the Lord and the temple.

As one approaches the Temple, especially in the evening hours, when the Light is giving way to night, the temple splendidly shines and even before one reaches the temple, he once again finds the small temple of Hanuman. The Sadguru thus guides the seeker on the path up to the doorstep of the temple and wishes him well to meet the Lord. The Sadguru himself stands with folded hands orienting to the Lord. One should pay his respects to the Sadguru and express gratefulness before he walks towards the temple. The path to the Lord is safely walked through at every point under the noble guidance of the Sadguru and hence at no point Sadguru can be ignored. In truth, it is the Lord himself that guides every Soul to Himself in the form of Sadguru. The one who does not realise the Lord in the Sadguru, cannot realise the Lord. Inability for such realisation is due to disability to dissolve the person. The final experience of the Lord at the temple is according to the blessings received from the Sadguru. Such is the way of the Seven hills.

The Lord of Seven hills is in unique form. The Lord holds on his chest (around the heart region) the symbols of Bhudevi and Sridevi, which give the message that, they are a part of the Lord and that they express through His heart. Bhudevi represents the grosser planes of existence and Sridevi represents the subtler planes of existence. In the gross, light is hidden. In the subtle, light is well

expressed. In the human too, left is represented by the Material and the right is represented by Subtle. The symbol of Lord Venkateshwara is one of the most ancient symbols of the Indian tradition. It is said that matter dominates in the mundane plane and light dominates in the subtle plane. But in either way light exists. For the one who is mundane, the light is concealed due to dominance of material. It is such dominance that one cannot see the light in the most mundane form. This is depicted by the symbol of Kaali, who dances over the lying, sleeping Siva. As man is progressive in his awareness, he slowly gains the motherly cooperation of material nature. The infant Krishna being held by Mother Yashoda symbolizes this. This is the first initiation where man learns to work with material in tune with the Law.

As man progresses in his awareness there is more and more cooperation of material nature and is no more dominated by the material. In other words the material conditioning slowly turns out to be material cooperation. The man and his nature, function more as partners. This is the second initiation. The first initiation is birth of conscience (infant Krishna or Christ). The second initiation is growth of such infant, conscience to be a man. The nature therefore becomes his women.

Lord Venkateswara represents the final stage where, the nature becomes his child. This is the state of mastery. Lord remains the master of the universal nature, be it gross or subtle. Thus the states of ignorant man, infant Krishna, Artha-Nari and Jagannatha are to be worked out for final realisation of Truth. The symbol of the Lord of Seven hills reminds the Pilgrim of this path of evolution.

It is strongly recommended that the pilgrim should at least stay three nights and days to fill himself with the inspiration of the Lord. The forest and the valleys carry in them three thousand varieties of herbs while Himalayas are said to contain four thousand varieties of herbs. The pilgrim would have the benefit of absorbing the air that comes with the impact of these herbs. This is the reason why, one who stays in Tirumala is generally not sick. A pilgrim would gain nourishment to the soul, to the mind and to the body, if he stays for the three complete days.

Blessed are those who make a pilgrimage with such deeper understanding to gain the full blessings of Tirumala hills and its Lord.

T.T.D. Religious Publications Series No. 782
Price Rs.

The Seven Hills represent the Seven centres of Human awareness and seven planes of existence of the creation.

Master K. Parvathi Kumar explains their significance for the benefit of the seekers.

Published by Sri K.V. Ramanachary, I.A.S., Executive Officer, Tirumala Tirupati Devasthanams and Printed at T.T.D. Press, Tirupati